

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ ПАМФІЛА ЮРКЕВИЧА НА ФОРМУ ПРАВЛІННЯ

Сівак В.М.

*аспірант кафедри загальної теорії права та держави
Національний університет «Одеська юридична академія»*

Сучасний етап державотворення характеризується впливом не лише внутрішніх, а й передусім зовнішніх чинників, які становлять загрозу ефективному функціонуванню республіканській формі правління. У переважній більшості наукових публікацій, розглядаючи ті чи ті форми правління, автори здебільшого порівнюють їх одна з одною, меншим чином демонструючи детермінаційні зв'язки форми правління із необхідністю її адаптації до нових реалій, в тому числі загроз.

Саме тому, важливим є звернення до національного доробку українських вчених і мислителів, які розробляли теоретичні підвалини форми правління. Одним із яскравих представників, на наш погляд, виступає П. Юркевич.

Філософське осмислення форм правління зі значною екстраполяцією можемо сформувати і через аналіз праць П. Юркевича [1], наукова спадщина якого ґрунтувалася на модифікованій філософії кордоцентризму Г. Сковороди із додаванням теологічних елементів і виходом на власну концепцію моральної держави.

П. Юркевич ґрунтуючись на релігійно-романтичній „філософії серця”, вбачав у формі правління реалізацію божого задуму і божественного ідеалу любові. Джерелом розвитку держави він уважав розвиток передусім духовної сфери, творення всезагальної любові, яка сприятиме відчуженості людей, гармонізації державних і приватних інтересів через „сердечне знання”.

У дусі класичної філософсько-правової традиції П. Юркевич убачав призначення філософії права в оцінці явищ правового і державного життя з позиції вищих світоглядних розумно-етичних зачинів, із метою відповіді на питання: яка ідея має лежати в основі форми правління, якою держава має бути і які функції вона покликана виконувати.

Відтак, екстраполюючи дані думки відзначаємо, що за П. Юркевичем форма правління має забезпечити баланс між позитивним правом і справедливістю, позитивним і природним правом, справедливістю і свободою.

До розуміння сутності держави П. Юркевич підходив з позицій дво-modalного, позитивно-негативного відношення, і це дало йому можливість виявити не сам об'єкт (державу), а його ціннісny

предметність. Тобто змістом форми правління, на думку П. Юркевича, має виступати ціннісна предметність. Оскільки примус і каральні функції держави викликають негативне ставлення, то форма правління має своїм змістом здебільшого виконувати соціальні функції, які позитивно оцінюються суспільством. І саме у такий спосіб форма правління формує позитивне враження про державу і остання інтерпретується як позитивний феномен.

Отже, форма правління, за П. Юркевичем, має забезпечити збільшення питомої ваги соціальних функцій за рахунок зменшення карально-репресивних; служити інститутом соціального компромісу в суспільстві; за допомогою юридичних норм згладжувати приватні (особисті) суперечності, культивувати мораль [1, с. 5–6].

Певним чином реалізація таких ідей сприяла політичному романтизму М. Грушевського, який свого часу через те, що не було створено умов для гарантованого забезпечення реалізації національних інтересів, національної безпеки, не зміг зберегти держави. Будучи ліберальним соціалістом за суттю М. Грушевський тривалий час відкрито зневажав: *безпековою функцією держави*, здійснюючи протидію створенню української армії, *соціальною функцією держави*, закриваючи очі на зростання російського шовінізму в Україні. Причому після боїв під Крутами та звірств солдатів Муравйова в Києві він почав усвідомлювати, що причиною втрати державності стало і його „злочинне недбальство та інфантильний лібералізм щодо гарантування «прав» росіян-українофобів в Україні, безхребетність та поступки росіянам” [2].

Ідеалізм, теологічність і романтизм — найбільш увиразнені риси державно-правових поглядів П. Юркевича, адже він, по суті, стверджував, що „держави не вічна, має свій початок і матиме свій кінець... йдеться про відмирання держави, в результаті сходження держави до вищого ступеня розвитку, яким є моральна держава. Досягнення вершин моральності зробить державу непотрібною і в юридичному відношенні” [1, с. 5-6].

Ці думки в певній екстраполяції презентуються суб'єктами формування наднаціональних структур, які також доводять недоцільність існування як національних держав, так і взагалі стверджують про їх відмирання.

На переконання П. Юркевича, форма правління у державі має створити такі умови, за яких людина матиме можливість розвиватися відповідно до загальнолюдської моральності, в основі якої лежить моральний божественний Закон. Держава ж не має нав'язувати офіційної моралі, ідеології, натомість покликана мінімізувати каральні репресії, віддати перевагу дозволам перед державними заборонами. У соціально-компромісній функції П. Юркевич убачає сутність і призначення держави, яка за допомогою юридичних норм повинна згладжувати приватні (особисті) суперечності, культивувати мораль. Він моделює

моральну, етичну, державу, де пріоритетними є не закони, а принципи моралі, що збігаються із суспільною мораллю і підтримуються громадською думкою [1, с. 14].

Отже, як висновок вважаємо, що спадщина П. Юркевича є важливою з позицій теорії права, усвідомленню глибин її гуманістичного виміру, однак малодосяжною і неефективною у реальному житті. Моральність, порядність, справедливість — ці категорії не стали на сучасному етапі дороговказами для сучасних держав, а їх сповідування більшою мірою належить до релігії ніж до практики реального державотворення.

Тож спадок філософа можна трактувати як вагомий, але як один із багатьох можливих, причому ідеалізованих варіантів, передусім в розвії філософських підвалин теорії права. Згодні з тезою П. Юркевича, що „де потоптані права іншого, завжди є початок розкладу” [3, с. 129], тож потрібно створити такі механізми, які б гарантували захист цих прав, унеможливлювали розклад форми правління. Відтак обмеження форми правління із поступовим зникненням держави не вбачається нам корисним і відповідальним напрямом теоретичного як розроблення, так і втілення, принаймні на нинішньому етапі історичного розвитку.

Література:

1. Тихонов В. М. Проблеми права і держави в творчій спадщині П.Д. Юркевича і сучасність : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.01. – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень. Харків, 2003. 203 с.
2. Майданюк В. Помилка Грушевського та урок для сучасної України. URL : <https://df.news/2020/02/05/pomyłka-hrushevskoho-ta-urok-dlia-suchasnoi-ukrainy/>.
3. Юркевич П. З рукописної спадщини / [упорядкув., пер. укр. й компет. М. Ткачук]. Київ : Видавничий дім „KM Academia”, Університетське видавництво „Пульсари”, 1999. 332 с.